

A kognitív kérdőívtesztelés módszertana: a kognitív interjúfelvétel

Földvári Mónika,
a KSH főtanácsosa
E-mail: Monika.Foldvari@ksh.hu

Mújdricza Ferenc,
a KSH fogalmazója
E-mail: Ferenc.Mujdricza@ksh.hu

A kérdőívek megválaszolásakor lezajló kérdezésválaszadás folyamatának megértését szolgáló kognitív kérdőívtesztelés lehetővé teszi a válaszadói hibák okainak feltárását, kiküszöbölését, (ezáltal) a kutatási célnak megfelelő kérdésváltozatok kidolgozását és végső soron a kutatás által gyűjtött adatok minőségének javítását.

A kognitív kérdőívtesztelés során a szakemberek rendszerint kisszámú, a kérdőíves kutatás célcsoportjának köréből célszerűen kiválasztott válaszadóval vesznek fel félig strukturált mélyinterjúkat, melyek főképp a válaszadókban a kérdések megválaszolásakor lejátszódó kognitív folyamatok (a kérdés megértése, az információk előhívása, majd összegzése, a megfelelő válaszkategória kiválasztása) állnak. A szerzők tanulmányukban a kognitív teszt „lelkének”, a kognitív interjú felvételének módszertani kérdéseit vizsgálják.

TÁRGYSZÓ:
Kérdőív.
Kognitív interjúfelvétel.
Módszertan.

DOI: [10.20311/stat2018.05.hu0449](https://doi.org/10.20311/stat2018.05.hu0449)

A kérdőíves felvételek kutatómódszertanában az 1980-as évektől figyelhetők meg a válaszadók kognitív folyamatainak megértésére, s ezáltal a kérdőíves kutatások eredményességének növelésére irányuló törekvések. A kérdőívkitöltés során zajló kérdező-válaszadási folyamat alapos ismerete elősegíti a kutatási célokhoz megfelelő kérdésváltozatok kidolgozását, a válaszadói hibák okainak feltárását, illetve lehetőségek szerinti kiküszöbölését (Miller *et al.* [2014]; Willis [1999], [2015]). Ez különösen komplex és/vagy szenzitív kérdések tesztelésénél, valamint akkor hasznos, ha a kutatás célcsoportját kulturálisan sokszínű, esetleg olyan társadalmi csoportok alkotják, melyek tagjai számára nehézséget okozhat a kérdőív kitöltése, kérdéseinek megválaszolása (Drennan [2003]). A kognitív folyamat feltárásának eredménye egy, a kérdező-válaszadás folyamatához jobban illeszkedő, válaszadókat kevésbé megterhelő, „felhasználóbarátabb” (könnyebben és gyorsabban megválaszolható/kitölthető) kérdőív lesz, amely által a kutatási adataink minősége is javul. Ez az ún. CASM- (cognitive aspects of survey methodology – a kérdőíves adatfelvétel módszertanának kognitív vonatkozásai) paradigma (Jabine *et al.* [1984], Snijders [2004], Chepp–Gray [2014]).

A kognitív kérdőívtesztelés egyike a kérdőívek minőségének javítását célzó számos előtesztelési módszernek. Ezek közé tartozik például még a kérdőívek fókuszcsoportos tesztelése, szakértői értékelése (desk appraisal) és véleményeztetése (expert review), a válaszadói magatartás elemzése (behaviour coding), a teljes tereppróba elvégzése (piloting) és ennek keretében a kérdezőbiztosok/válaszadók visszajelzéseinek szisztematikus összegyűjtése, feldolgozása is. Információtechnológiai eszközökkel támogatott vagy webalapú kérdezőbiztosoknál gyakori a kérdőívek funkcionális használhatóságának tesztje, a paraadatok (például az időbélyeg-információk) elemzése, az önkitöltős verziókra pedig újabban megjelentek a szemmozgás követésén alapuló vizsgálatok. Az egyes módszerek különböző kombinációkban is alkalmazhatók (Blake [2015]).

A kognitív kérdőívtesztelés folyamatának részei: 1. a tervezés fázisa (amelyben a kutatók tisztázzák, hogy mely kérdéseket miként és kikkel tesztelnek), 2. a mintavétel/toborzás, 3. az interjúfelvétel, 4. az elemzés/interpretáció (mely kérdések megválaszolása okoz gondot és miért; mi az oka annak, hogy a válaszadók egyes kérdéseket nem a kutatók szándékának megfelelően értenek/válaszolnak meg), végül 5. az eredmények alapján a kérdőív módosítása (d'Ardenne [2015a]). Tanulmányunkban a kognitív kérdőívtesztelés „lelkével”, a kognitív interjúfelvételekkel kapcsolatos módszertani kérdéseket vizsgáljuk.

A kérdőívek kognitív tesztelése során jellemzően kvalitatív módszertannal, kis mintán dolgozunk, s azt vizsgáljuk, hogy a válaszadók miként értelmezik a kérdése-

ket saját életük, tapasztalataik tükrében, miképp válaszolnak rájuk, s a kérdőív kérdéseire adott válaszaik a kutatók által várt információkkal szolgálnak-e (*Wilson–Miller* [2014], *Willis* [2015]).

Az eredeti, Tourangeau-féle [1984] kognitív kérdezés-válaszadás modellre épülő tesztelés még pszichológiai megközelítésű volt. Idővel azonban a kérdezés-válaszadás folyamatában felismert mintázatok megértésének igénye a társadalmi környezet figyelembevételéhez, illetve a szociológiai nézőpontnak és az értelmező megközelítésnek a kognitív tesztelésbe való beépítéséhez vezetett (*Brekhus* [2007], *Chepp–Gray* [2014]). Az általunk bemutatott, jelenleg irányadónak számító kognitív kérdőívtesztelési módszertan szociológiai perspektívából tekint a kognitív folyamatokra: a társadalmi környezet által formált gondolkodási struktúrák megismerésére törekszik. A válaszadás folyamatának minél teljesebb megértése lehetővé teszi, hogy feltárjuk, mennyiben értelmeznek, válaszolnak meg másképp egy-egy kérdést különböző társadalmi vagy kulturális háttérű válaszadói csoportok (*Chepp–Gray* [2014]).

Mielőtt rátérnénk a kognitív interjúfelvételre, röviden bemutatjuk a kognitív szociológiai megközelítés témánk szempontjából fontos elemeit és azok módszertani következményeit.

1. A kognitív interjúfelvétel elméleti és módszertani alapjai

A kognitív elmélet szerint egy kérdőíves felvétel során a válaszadókban a következő négy fő gondolati folyamat játszódik le a kérdések megválaszolásakor: 1. a kérdés megértése, 2. a válaszhoz szükséges információk előhívása, 3. az információk összegzése, 4. a kérdés megválaszolása (a megfelelő válaszkategória kiválasztása). Ezek mindegyikében előfordulhatnak olyan problémák, amelyek végül a kutatás tárgyával kapcsolatban téves információkhoz vezethetnek.

1. A kérdés megértése

Előfordul, hogy a válaszadók nem értik a feltett kérdést, ezért választ sem tudnak adni rá; de még ha érteni vélik is, lehet, hogy a kutatókhoz képest eltérően értelmezik. Ugyancsak problémát jelent, ha a különböző társadalmi háttérű válaszadók ugyanazt a kérdést másképp értelmezik, ami szisztematikusan torzíthatja az adatfelvétel eredményeit.

2. A válaszhoz szükséges információk előhívása

Nem minden esetben rendelkeznek a válaszadók információval a(z) általuk értett) kérdés megválaszolásához, illetve nem feltétlenül azokat az információkat hívják elő, amelyekre a kérdés vonatkozik.

3. Az információk összegzése

Előfordul, hogy a válaszadók nem tudják konzisztensen összegezni az előhívott információkat.

4. A kérdés megválaszolása (a megfelelő válaszkategória kiválasztása)

Ebben a gondolati folyamatban az okozhat problémát a válaszadók számára, hogy nem tudnak egyértelműen dönteni a különböző válaszkategóriák között, illetve, hogy valami (például a megfelelés igénye a vélt elvárásoknak vagy szenzitív kérdések esetén a kutató jelenléte stb.) zavarja őket a megfelelő válaszkategória kiválasztásában (Tourangeau [1984], Harrison [é. n.], Snijkers [2004], WG [2006], Chepp–Gray [2014], Collins [2015], Willis [2015]).

A kognitív folyamatok, az emberi gondolatok a társadalmi folyamatok és kapcsolatok által formálódnak, s mint ilyenek, számot tartanak a szociológia érdeklődésére (is). A bennünket körülvevő világ érzékelésének módja függ a környezetünkben megosztott jelentésektől, s annak is megvan a kerete, hogy mire fordítunk figyelmet. Az egyén emlékezete is – tehát az, hogy mire emlékszik, és mire nem – a társadalmi környezet hatásától függ. A klasszifikációs sémák és a jelentésadás ugyancsak kulturálisan közvetített, az emberek identitása társadalmi környezetüktől függően, az ún. gondolati közösségeiknek megfelelően formálódik (Brekhus [2007], Chepp–Gray [2014]).

Ez az interpretív megközelítés hasznos a kérdőíves felvételekben adott válaszok vizsgálata szempontjából is: a társadalmi közeg adja meg annak a keretét, hogy a válaszadó miként 1. értelmezi a kérdést, 2. hívja elő a kérdés szempontjából releváns információkat, 3. itéli meg az előhívott információk alapján a választ, és 4. szelektál a megadott kategóriák közül. Ezért az ún. megalapozott elmélet (grounded theory) módszerét alkalmazó interpretív megközelítés is a kognitív interjúfelvétel alapjául szolgál (Chepp–Gray [2014], Willis [2015]).

A kérdésfeltevés-válaszadás során lezajló kognitív folyamatok megértése segítséget jelent a korábban felsorolt, kutatás adatainak minőségét befolyásoló problémák megoldásához. E megértési törekvéseink során, melyek fényében a kérdéseinket jobbra, a kutatásainkat érvényesebbé kívánjuk tenni, a kognitív folyamatok sajátosságait és azok társadalmi beágyazottságát egyaránt szem előtt kell tartanunk. A téma kvalitatív megközelítést igényel. A válaszadási folyamat lekövetésére leginkább az interjúfelvétel¹, ezen belül is a kognitív interjúfelvétel alkalmas, mely során a kutatók fő célja az, hogy minél részletesebben leírják, dokumentálják a kérdések megválaszolásának folyamatát és annak kontextusát (ideértve a kérdező élményeit, gondolatait is).

¹ A kognitív kérdőívtesztelés módszertanában az a törekvés, hogy a felismert interpretációs minták súlyát, jelenlétének mértékét és a kérdések megválaszolásának nehézségi fokát becsülni tudjuk, kvantitatív módszerek bevonásához, illetve ennek eredményeképp ún. kevert kutatásokhoz vezetett (Miller et al. [2014]). A kognitív interjúfelvétel a kevert kutatásoknak is alapvető eleme.

A kognitív interjúfelvétel módszertana a narratív interjú, a megértés (verstehen) és az ún. sűrű leírás (thick description) megközelítésekre épül. Az interjú során a kutatók azt dokumentálják és elemzik, hogy a válaszadók mit fogalmaznak meg egy-egy kérdés megválaszolásával kapcsolatban, vagyis az arra vonatkozó narratívákra alapoznak. Ugyanakkor az interjúalanyokat társadalmi háttérüket (kultúrájukat, nyelvüket) figyelembe véve próbálják megérteni (verstehen),² minél több információt összegyűjtve a társadalmi életükről (sűrű leírás) (Chepp–Gray [2014]). A kognitív interjúfelvétel ernyőfogalomnak tekinthető, mivel többféle módszere létezik, és különböző – más eljárásokban is alkalmazott – technikákat alkalmaz (Collins [2015]), melyekről a következő fejezet nyújt áttekintést.

2. A kognitív interjúfelvétel

A kognitív interjúfelvétel³ esetén – mint arról már szó volt – a kutatók arra törekednek, hogy feltárják 1. a kérdés(ek) megválaszolásakor felmerülő nehézségeket, 2. a válaszadásban szerepet játszó elgondolásokat, valamint 3. azt, hogy van-e olyan kérdés, amit a válaszadók bizonyos csoportja másoktól eltérően ért és válaszol meg (Willson–Miller [2014]). A folyamat során olyan interjúalanyoknak gyűjtik össze a kérdések megválaszolásával kapcsolatos tapasztalatait, akik a kérdőíves felvétel fő válaszadói csoportjait képviselik.

2.1. Kognitív interjúvételi módszerek és technikák

A kognitív interjúfelvételeknek két fő módszere létezik, amelyekben jelentősen eltér egymástól a kérdező és a válaszadó szerepe:

– A *think aloud* (hangosan gondolkodás)⁴ esetében a válaszadók maguk öntik szavakba a bennük lejátszódó gondolati folyamatokat,

² Empirikus felvételek alátámasztják, hogy az emlékek előhívása leginkább kognitív interjúfelvétellel segíthető elő, ami alacsony gazdasági-társadalmi státusú, illetve iskolázottságú rétegek esetében is alkalmazható (Stein–Memon [2006]).

³ Willis [2015] a kognitív interjúfelvételek két alapvető megközelítését különíti el. A „reparatív megközelítés” fókuszában a kérdések jobbá tétele, a válaszadói hibák csökkentése áll, míg a „leíró megközelítés” fő célja a kérdések „működésének” megértése (tehát annak vizsgálata, hogy miként értelmezik és válaszolják meg a kérdéseket a válaszadók). Mi azon a véleményen vagyunk, hogy egy jól felépített kérdőívtesztelési folyamatban szükségszerűen megjelenik mind a két szemlélet, hiszen az előbbit az utóbbi alapozza meg.

⁴ A tanulmányban a *think aloud* angol kifejezést használjuk, mivel nincs rá elfogadott magyar fordítás. Egyesek hangosan gondolkodásként fordítják.

miközben a kérdező passzív marad (a kérdések felolvasásán túl legfeljebb annyit tesz, hogy rákérdez arra, mire gondol éppen az interjúalany).

A módszer fő előnye, hogy a kérdező passzivitása okán nem torzítja a válaszadási folyamatot, amibe az interjúalanyok olyan információkat is „bevihetnek”, amelyekre a kutatók korábban nem is gondoltak. A kérdezők felkészítése emellett csak minimális befektetést igényel.

A módszer alkalmazásához ezzel szemben a válaszadók alapos felkészítésére van szükség, de sokan még így sem alkalmasak saját kognitív folyamataik lekötésére. A módszer további hátránya, hogy mivel a folyamatot az interjúalanyok irányítják, nincs lehetőség az időkezelet tartására és a kutatás szempontjából lényegtelen kommunikáció elhagyására, illetve az sem biztos, hogy a kérdezők meg tudnak szerezni minden, kutatás szempontjából hasznos információt.

– A *verbal probing* (tesztkérdés)⁵ során a kérdező egyidejű vagy utólagos tesztkérdésekkel (ezeket lásd a 2.3. alfejezetben) segíti a gondolati folyamatok feltárását. Ezáltal képes irányítani a kognitív interjúfelvétel folyamatát, el tud kerülni lényegtelen témákat, illetve kitérhet olyanokra, melyek a válaszadói hibák potenciális forrásai lehetnek. A módszer további előnye, hogy az interjút megelőző tájékoztatáson túl nincs szükség a válaszadók képzésére.

A technikával szemben megfogalmazott egyik kritika, hogy a kérdezők által feltett kérdések, illetve azok sugalmazó hatása torzíthatja az információkat. Semleges kérdésekkel azonban ennek a veszélye minimálisra csökkenthető (Willis [1999]; Willson–Miller [2014], [2015]; Harrison [é. n.]; d’Ardenne [2015b]).

Az előbbieken felsorolt két fő módszer mellett ismert néhány olyan tesztelési technika is, amelyek beépíthetők a kognitív interjúfelvételekbe – csakúgy, mint más adatgyűjtési eljárásokba.

– Az *átfogalmazás* (*paraphrasing*) lényege, hogy a válaszadóknak saját szavaikkal kell elmondaniuk az adott kérdést, mellyel elsősorban a bonyolult kérdések megértése tesztelhető.

– A *bizonyosságértékelési* (*confidence ratings*) technika alkalmazásakor a kérdező arra kéri az interjúalanyokat, hogy mondják meg, mennyire biztosak a válaszukban. Ez különösen számszerű információk esetén hasznos.

⁵ E technikát *probing*nek is nevezik a szakirodalomban (d’Ardenne [2015b]); mivel az angol megnevezésre nem létezik megfelelő magyar fordítás, ezért a tanulmányban a *verbal probing*ot használjuk.

– A válaszadók viselkedésének megfigyelésekor (*observation*) olyan tényezők tárhatók fel, amelyeknek az interjúalanyok nincsenek tudatában (például hirtelen feszültté válnak). A megfigyelés egy lehetséges módja, hogy a kérdező *méri a válaszadás idejét (response latency)* (a túl hosszú időtartam megértési nehézségeket vagy a válaszadó vonakodását jelzi; a túl rövid viszont átgondolatlanságra, rövid válaszokra, illetve érdektelenségre utal). A válaszadó viselkedésének megfigyelése más technikákkal kombinálva nyújt értékes (többlet)információkat.

– A *kártyarendezés (card sorts)* jellemzően a válaszadói tipológiák, csoportosítások feltárására használható (egy adott jelenséggel kapcsolatban mit tekintenek összetartozónak és mit nem a válaszadók).

– *Feltételezett szituációk leírásával vagy rövid forgatókönyvek (vignettes) segítségével* az vizsgálható, hogy az interjúalanyok milyen választ adnának egy adott szituációval kapcsolatban feltett kérdésekre (*d'Ardenne [2015b]*).

A kognitív interjúfelvétel két fő módszere közül a gyakorlatban a verbal probing vált elterjedtebbé többek között azért, mert jobban megfelel az interpretív megközelítésnek, amely a társadalmi kontextusra, a jelentésminták feltárására is figyelmet fordít. A továbbiakban erre összpontosítva tárgyaljuk a kognitív interjúfelvétel folyamatát.

2.2. Kutatói szerep a verbal probing esetén

A verbal probing módszer esetében – mint azt korábban kifejtettük – nem cél a kutató szerepének a minimalizálása, a kérdező aktívan részt vesz az interjúban mint komplex interakcióban. A rendszerint félig strukturált interjúk során a kutató aktív figyelmén múlik, sikerül-e releváns információhoz jutni. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a kutatói szerep pontosan meghatározott és egyértelmű legyen (*Willson–Miller [2014]*).

A kérdező feladatai a következőképpen foglalhatók össze:

– a kérdőívtesztelés fő elemző kérdéseinek megválaszolását és a fogalmi hiányosságok megszüntetését elősegítve kell a beszélgetést vezetnie;

– bele kell „helyezkednie” a válaszadók élményvilágába (miközben az interjúalanyok szabadon elmondhatják a véleményüket, ő nem értékeli);

– a válaszok alapján azonosítania kell a szóba került témákat, illetve az értelmezési mintákat;

– észlelnie kell az interjúalanyok által elmondottakban felfedezhető inkonzisztenciákat, és fel kell tárnia azok okait.

A kutatónak tehát keretet, segítséget kell nyújtania a válaszadók számára ahhoz, hogy azok a narratív interjú során megfogalmazhassák, miként értelmezik, és hogy tudják megválaszolni a kérdéseket saját élményeik, tapasztalataik tükrében (melyekről kizárólag ők képesek információt nyújtani). Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a felvétel során a kérdező az interjúalanyok tapasztalataira, s ne a kérdőív minőségével kapcsolatos véleményükre alapozzon. Értelmetlen és félrevezető lenne az utóbbit kérni tőlük, mivel a válaszadók általában nem képesek a kérdőív, illetve az azt alkotó kérdések minőségének a megítélésére. A kognitív interjúk során ők „mesélők”, nem pedig szakértők (Willson–Miller [2014], Willis [2015]).

A kérdező munkája egyrészt a nyomozókéra hasonlít, mivel célja a kérdőív hiányosságainak feltárása a kérdések „működésének” megértése alapján, másrészt a mérnökökéhez, ugyanis hatékony megoldásokat keres a problémákra. Ehhez speciális szaktudás, gyakorlat szükséges: jártasnak kell lennie a kognitív tesztelés elméleti, módszertani alapjaiban, valamint a kérdőívek módszertanában egyaránt (például ismernie kell a kérdésfeltevés során előforduló hibákat). Elengedhetetlen az is, hogy jó kommunikációs és kapcsolatteremtő készségekkel rendelkezzen, rugalmasan tudja követni a válaszadók kommunikációját, és képes legyen ítéletektől mentes, nem sugalmazó kérdések megfogalmazására. A kognitív interjúfelvétel módszertani alapjait elsősorban a gyakorlatban lehet elsajátítani, ezért jó, ha a kezdő kérdezőknek lehetőségük nyílik korábbi interjúk meghallgatására és elemzésére, a tanult gyakorlatban való kipróbálására.

Mivel elő szokott fordulni, hogy (terepen zajló) kérdőívfelvételben gyakorlott kérdezőbiztosokat kérnek fel kognitív interjúfelvételek végrehajtására, megjegyezzük, hogy az utóbbi másféle kutatói jelenlétet és kompetenciákat igényel. A terepmunka során ugyanis a kérdezők arra koncentrálnak, hogy gyorsan, hatékonyan, pontosan (szó szerint) feltegyék a szakmai szempontok szerint véglegesen összeállított kérdőív minden kérdését, melyekhez útmutatót is kapnak. Ha a válaszadók nem értik meg a kérdéseket, akkor segítséget nyújtanak számukra (például a megértést segítő útmutató felolvasásával vagy a kérdés átfogalmazásával, amennyiben azt az adott kutatás előírásai megengedik).

A kognitív interjú során ezzel szemben a kutatók egy még nem véglegesített kérdőív kérdéseinek megértésével, megválaszolásával járó nehézségeket kívánják feltárni a válaszadó élményei alapján. Ennek érdekében szükség szerint tesztkérdéseket fogalmaznak meg, vagyis „eltávolodnak” a kérdőívben szereplő kérdésektől. Mivel időigényes a válaszadókban lejátszódó kognitív folyamatok feltárása, ezért ez az interjútypus nem hajtható gyorsan végre (Willis [1999], ESCAP [2010], Gray [2015]).

Amennyiben több kutató végzi a kognitív interjúfelvételeket, biztosítani kell azok konzisztenciáját. Ennek fontos eszköze a kérdezők előzetes képzése és tájékoztatása, melyeknek köszönhetően ismereteket szerezhetnek a kutatás és a kérdőívtesztelés főbb céljaira, eszközeire, a válaszadók körére, a felvétel protokolljára vonatkozóan. Még a kognitív interjúfelvételben gyakorlott kérdezők számára is fontos, hogy előzetesen gyakorolhassák az adott kérdőív tesztelését.

Az első néhány kognitív interjúfelvétel során szerzett tapasztalatok összegyűjtésével a kutatók visszajelzést kaphatnak arról, hogy miként kellene a továbbiakban a tesztelési folyamatot módosítaniuk (*Willis* [1999], *Shafer–Lohse* [é. n.], *Gray* [2015]).

2.3. A kognitív interjúfelvétel folyamata

A következőkben a kognitív interjúfelvétel főbb szakaszait vesszük górcső alá a kognitív interjúkra vonatkozó speciális információk bemutatásával. Egyéb szempontok (helyszín, térbeli elhelyezkedés az interjú alatt, interjút rögzítő eszközök használata stb.) tekintetében a mélyinterjúkra vonatkozó általános elvek érvényesek, amelyekre itt külön nem térünk ki.

Megjegyezzük, hogy bár alapvetően interpretív keretben gondolkodunk, a kognitív interjúfelvétel tárgyalásánál elsősorban a kérdés-válaszadás folyamatának pszichológiai megközelítésére koncentrálunk, mivel vizsgálódásaink középpontjában a kérdező és a válaszadó között lejátszódó interakciók állnak. Mint ahogy említettük, a kognitív interjúfelvételek során szerzett információk használhatósága jórészt azon múlik, hogy a kutató mennyire tud „belehelyezkedni” az interjúalany élményvilágába, illetve kérdéseivel, jelenlétével a kognitív folyamatok feltárását elősegíteni.

A társadalmi dimenzió a kognitív tesztelés során a leghangsúlyosabban a kognitív interjúk elemzésében jelenik meg, de a tesztelés teljes folyamatát végigkíséri oly módon, hogy a kérdezők szemléletének, jelenlétük, figyelmük minőségének egy szegmensét jelenti. Vagyis a kérdezők érzékenyek arra, hogy felismerjék és az interjú folyamán megfelelő tesztkérdések megfogalmazásával érzékelhetőbbé tegyék az interjúalany társadalmi környezetének válaszadásra gyakorolt hatását. Az interjúfelvétel a kutatók számára egyúttal az elemző munka egy alapvető formája, ugyanis az adott helyzet gyors analízise alapozza meg a tárgyhoz tartozó, megfelelően részletes adatok gyűjtését (*Willson–Miller* [2014]). Ennek az elemző folyamatnak pedig fontos része a kutató előzetes tudása, szemléletmódja. Az interpretív keret, a társadalmi környezet lehetséges hatásaira vonatkozó előzetes tudás is segíti a kutatót a megfelelő kérdések megfogalmazásában. A kérdőívek kognitív tesztelésénél tehát a pszichológiai (kognitív) és a szociológiai (interpretív) megközelítés egymást kiegészítve járul hozzá a kérdések „működésének” megértéséhez.

Előzetes tájékoztatás

Más kvalitatív interjúkhoz hasonlóan a kutatóknak a kognitív interjúfelvételek előtt is tájékoztatniuk kell a válaszadókat a felvétel céljáról és módjáról, illetve ismertetniük kell velük a szokásos (adatvédelemmel, önkéntes részvétellel kapcsolatos) információkat. Az interjúalanyok informális, szóbeli beleegyezése a felvételbe feltétlenül szükséges.

Fontos, hogy a tájékoztatás a kutatás céljáról tényszerű és semleges legyen. Ha a kérdező a kérdés megértése és megválaszolása során felmerülő problémák feltárását jelöli meg célként, azzal a problémák keresése irányába orientálja az interjúalanyt, ami torzíthatja az eredményeket (Gray [2015]). Ezért úgy érdemes a kutatóknak tájékoztatniuk az interjúalanyokat, hogy a felvétel a kérdések megválaszolásának mikéntjét vizsgálja.

Bár a válaszadókat arra kéri, hogy a kérdőív feltett kérdéseit a legjobb tudásuk szerint válaszolják meg, a kognitív kérdőívfelvétel során nem az ő tesztelésük, hanem a kérdések megértésével és megválaszolásával kapcsolatos információk gyűjtése történik, és ezt szolgálják a feltett kérdések is.

A kognitív interjúfelvétel során feltett kérdések

A kognitív interjúfelvételt a válaszadók személyére (életkorára, foglalkozására, munkahelyére, háztartásuk többi tagjára stb.) vonatkozó kérdésekkel célszerű kezdeni. Ezzel a kutatók nemcsak fontos háttér-információkhoz jutnak, de a válaszadók interjúra való ráhangolódását is elősegíthetik (Gray [2015]).

Ezt a kérdőív kérdéseinek pontos el-/felolvasása, illetve az interjúalanyok általi megválaszolása követi úgy, hogy a kérdező közben tesztkérdéseket fogalmaz meg a válaszadás során lejátszódó kognitív folyamatok feltárására. Erre a verbal probing módszeren belül kétféle gyakorlati megvalósítás létezik: az egyidejű és az utólagos tesztkérdésfeltevés.

Egyidejű tesztkérdésfeltevés (concurrent probing) esetén a kutató közvetlenül egy-egy kérdés felolvasása és megválaszolása után teszi fel a kognitív folyamatok feltárását segítő tesztkérdéseket.

Utólagos tesztkérdésfeltevésnél (retrospective probing) a kutató csak azután teszi fel a tesztkérdéseket, miután (hasonlóan a „normál” kérdőívkitöltéshez) végigvette a kérdőív összes kérdését, az interjúalany pedig mindegyikre választ adott. Bár az utóbbival jobban modellezhető a normál kérdőívkitöltés, a gyakorlatban az egyidejű tesztkérdésfeltevés terjedt inkább el, mivel a válaszadó az egyes kérdések

megválaszolása során szerzett benyomásait elfelejtheti. A retrospektív módszer elsősorban olyan esetekben hasznos, amikor a kutatók a kérdőív egészére vonatkozóan szeretnének információt kapni. Ilyen például az önkítöltős kérdőívek tesztelése (ahol azt vizsgálják, hogy mennyire képesek a válaszadók követni az instrukciókat, és kitölteni a kérdőívet) vagy a kérdőívtervezés későbbi (a kérdések megfogalmazását követő) fázisa, amikor fontos, hogy a lekérdezés a szokásos módon történjen. A kétféle kérdésfeltevés kombinált alkalmazására is van mód, lehetővé téve, hogy a kutatók egyrészt külön-külön is teszteljék a kérdéseket, másrészt átfogó képet kapjanak a kérdőív egészéről (Willis [1999], [2015]; d'Ardenne [2015b]). Ilyen esetben előbb az egyidejű tesztkérdéseket, majd a kérdőív egészére vonatkozókat teszik fel.

A kérdező kognitív folyamatok feltárását támogató, aktív jelenlétét figyelmének minősége, gesztusai és az általa feltett kérdések nyelvezete is segíti. A tesztkérdések lehetnek előre rögzítettek, amelyeket a kutatónak mindenképp fel kell tennie a válaszadó számára, s lehetnek spontánok, az adott szituáció alapján megfogalmazottak.

Előre rögzített tesztkérdéseket (scripted probes) akkor célszerű használni, ha elég idő és erőforrás áll rendelkezésre a standardizált tesztelési módszer kidolgozásához, illetve, ha az interjúkat kezdő kutatók készítik, akik számára a tesztkérdések segítséget jelentenek. E módszer által könnyen biztosítható egyrészt a tesztkérdések semlegesége (hogy ne befolyásolják az interjúalanyokat), másrészt az információfeldolgozás során a problémák egyszerű kategorizálhatósága.

A *spontán tesztkérdések (spontaneous probes)* ezzel szemben a kérdező és a válaszadó interakciójához, kapcsolatához igazodnak, és általuk még olyan releváns, a kutatás szempontjából érdekes kérdéskörök is feltárhatók, követhetők és tisztázhatók, amelyek az interjútervezéskor nem kerültek számításba (Willis [1999], Harrison [é. n.], d'Ardenne [2015b]).

A gyakorlatban a leghatékonyabb a tesztkérdések mindkét csoportját kombináló megközelítés: az előre rögzített kérdések egyfajta keretet, vezérfonalat adnak az interjúhoz, míg az adott helyzethez igazodó, spontán kérdések lehetővé teszik, hogy a verbal probing rugalmasan illeszkedjen az interjúalanyok tapasztalati világához, gondolkodásmódjához (Willis [1999]). A kognitív interjúfelvételek során a kérdező, ha elég tapasztalattal rendelkezik, módosíthatja és használhatóbbá is teheti az előre rögzített kérdéseket.

A következőkben a kognitív elmélet négy fő gondolati folyamata szerint (lásd az 1. fejezetet) vizsgáljuk, hogy mire figyel, és milyen típusú kérdéseket fogalmazhat meg a kutató a kérdés-válaszadás folyamatának lekövetésekor. Megjegyezzük, hogy az interjúalany e folyamatnak nem minden elemét éli meg tudatosan, így azokat nem is képes felidézni. A kutató törekvése az, hogy a válaszadó segítségével minél jobban „kirajzolódjának” az interjú során lezajló kognitív folyamatok. Ezért, ahelyett, hogy a válaszokat értelmezné/megítélné, illetve feltételezésekbe bocsátkozna, nyugodt, támogató légkört teremtve, nyitott, nem sugalmazó kérdésfeltevéssel, nondirektív kommunikációval kell támogatnia az interjúalanyt, elég időt hagyva számára a gondolkodásra és a válaszadásra. A tesztelendő kérdésre az interjúalanyt úgy kell választ adnia, hogy a kérdést maga értelmezi, a válaszadáshoz a kérdező segítséget nem nyújthat. Amennyiben mégis segítséget kérne a válaszadó, a kutató a segítségadást úgy kerülheti el, hogy visszakérdez, milyen választ adna a kérdésre a saját értelmezése szerint (Gray [2015]).

1. A kérdés megértése

A kérdés válaszadói értelmezésében egyfelől annak van alapvető jelentősége, hogy a válaszadó mit gondol, az adott kérdéssel mit szeretnének a kutatók megtudni, másfelől pedig annak, hogy a kérdés megfogalmazásánál használt kifejezések mit jelentenek a válaszadó számára. A kognitív interjú során ezekre vonatkozóan a következő tesztkérdések tehetők fel:

„Mit gondol, mire vonatkozik ez a kérdés?”

„El tudná ismételni ezt a kérdést a saját szavaival?”⁶

„Mit jelent ez a kifejezés az ön számára?”

2. Az információk előhívása

A kutatónak részben arra kell figyelnie, hogy a válaszadónak az adott kérdés megválaszolásához milyen jellegű információkat kell előhívnia az élményei és a tapasztalatai köréből, részben pedig arra, hogy az milyen módon történik (például, ha egy kérdés megválaszolásához eseményeket kell felidéznie, akkor azokat fel tudja-e egyenként elevevéní, vagy csak valamilyen módon becslést ad rájuk). Erre vonatkozó tesztkérdés lehet:

„Hogy emlékszik vissza arra...?”

„Honnan tudja azt, hogy...?”

„Miért gondolja azt, hogy...?”

„Mennyire biztos abban, hogy...?”⁷

„Milyen volt emlékezni arra, hogy...?”

⁶ A kérdés az átfogalmazás (paraphrasing) kognitív technika gyakorlati alkalmazása.

⁷ A kérdés a bizonyosságértékelési (confidence rating) kognitív technika gyakorlati alkalmazása.

3. Az információk összegzése

Arra vonatkozóan, hogy a válaszadó a felidézett információk alapján milyen válaszra jutott, a következő tesztkérdések tehetők fel számára:

„Hogy jutott erre a válaszra?”

„Mit gondol, mennyire pontos a válasza?”

„Milyen érzés erre a kérdésre válaszolni?”

A kutató számára ezek kapcsán egyfelől a válaszadó törekvése, motiváltsága a jó válasz adására, másfelől az érdekes, hogy mennyire szeretné a válaszadó az igazat mondani (szeretné-e válaszával jobb színben feltüntetni magát), illetve mennyire érzi érzékenynek, kínosnak a kérdést.

4. A kérdés megválaszolása (a megfelelő válaszkategória kiválasztása)

Fontos kérdés, hogy a bensőleg megtalált választ miképpen lehet összeegyeztetni a kutatók által megadott válaszkategóriákkal. Erre vonatkozó tesztkérdések lehetnek:

„Milyen volt a megadott válaszlehetőségek közül választani?”

„Miért ezt a kategóriát választotta?”

(Willis [1999], Willson–Miller [2014], d’Ardenne [2015b]).

A következőkben két, Willis tanulmányában ([1999] 10. és 12. old.) olvasható példa alapján azt mutatjuk be, hogy miként zajlik egy kognitív interjúfelvétel, s annak eredménye milyen hatással lehet a kérdőív egy-egy adott kérdésének megfogalmazására. Az első példában egy fogalmi félreértés, a másodikban a kutatók szándékának félreértelmezése okozott problémát.

1. példa

1. Az eredeti kérdés:

„Részesült-e bárki a háztartásban szakmai rehabilitációs szolgáltatásban?”

2. A kognitív teszt során feltett kérdések:

a) „Meg tudná fogalmazni a kérdést a saját szavaival?”

b) „Mit jelent az Ön számára a szakmai rehabilitációs szolgáltatás?”

c) „Mennyire biztos abban, hogy részesült-e ilyen szolgáltatásban?”

3. Eredmények: a válaszadók egy részének nehézséget okozott a kérdés megértése, mert a szakmai rehabilitációs szolgáltatás kifejezés jelentése nem volt számukra világos. Többen fizioterápiát értettek alatta, miközben a kutatók a munkahelyhez köthető rehabilitációs programok igénybevételét kívánták felmérni.

4. Az előbbieket alapján javasolt kérdésváltozat köznyelvi megfogalmazást használ:

„Részesült-e bárki a háztartásban munkahelyi rehabilitációs szolgáltatásban?”⁸

2. példa

1. Az eredeti kérdés:

„Körülbelül hány mérföldre volt innen (a gyermek) ezt megelőző otthona?”

(A válaszkategóriák a kérdőívben szerepeltek, de a válaszadóknak nem olvasták fel azokat.)

1. kevesebb mint egy mérföldre

2. 1–50 mérföldre

3. 50+ mérföldre

2. A kognitív teszt során feltett kérdések:

a) *„Mennyire biztos a válaszában?”*

b) *„Milyen volt a kérdést megválaszolni?”*

3. Eredmények: a kérdésre, melynek megértése senkinek sem okozott nehézséget, többen csak hosszú idő elteltével tudtak válaszolni. Számukra ugyanis nagy erőfeszítésbe telt megadni a távolságot, mivel azt feltételezték, hogy a lehető legpontosabb választ kell adniuk. A kérdéssel a probléma tehát az, hogy feltett formájában feleslegesen nehéz feladat elé állítja a válaszadókat. Az átfogalmazás során a válaszkategóriák is bekerültek a kérdésbe, hogy világos legyen: a kutatók csak a távolság nagyságrendjét szeretnék megtudni.

4. A javasolt kérdésváltozat:

„Körülbelül kevesebb mint 1, 1–50 vagy 50 mérföldnél nagyobb távolságra volt innen (a gyermek) ezt megelőző otthona?”

Ha a kutatók az egyidejű és az utólagos tesztkérdésfeltevés kombinációja mellett döntenek, a konkrét kérdések tesztelését követően tehetik fel a kérdőív egészére vonatkozó tesztkérdéseiket, amelyekre válaszolva az interjúalanyok bármilyen, addig szóba nem hozott, de számukra fontos információt megoszthatnak velük.

Ilyen utólagos tesztkérdések lehetnek a következők:

„Milyen volt a kérdések megválaszolása?”

„Könnyű vagy nehéz volt a kérdésekre választ adni? Miért?”

⁸ Megjegyezzük, hogy a magyar nyelvben a szakmai rehabilitációs szolgáltatás kevésbé használatos kifejezés, mint az angolban. Az angol nyelvben a vocational rehabilitation service és a job rehabilitation service kifejezések egyaránt elterjedtek, előbbi a hivatalos, utóbbi a köznyelvben.

Mivel ebben az esetben a válaszadók saját maguk számára fontos információkat emelhetnek ki, ezt az eljárást *válaszadó által orientált tesztnek (respondent-driven probe)* nevezik. A korábban bemutatott tesztkérdések ezzel szemben a kérdőív kérdéseinek háttérében rejlő kutatói cél(ok)hoz kapcsolódnak, tehát ahhoz, hogy a kutatók mit szeretnének az adott kérdéssel mérni. A kérdésekkel kapcsolatos problémákat feltáró tesztkérdések az ún. *elméletorientált tesztek (theory-driven probes)*.

A kognitív interjúfelvétel témája (amennyiben a válaszadó számára szenzitív kérdésekről van szó), de maga a felvétel is feszültté teheti az interjúalanyt. Ha a kutató ezt tapasztalja, (a hangfelvétel során) jeleznie vagy írásban rögzítenie kell ezt aényt, és segítséget kell nyújtania a válaszadó számára (például szenzitív téma esetén a „kényelmetlen” kérdések kihagyásával; az adott kérdéstről tájékoztatást nyújtó szervezetek listájának [megbízó engedélyével történő] átadásával [ha fennáll a lehetőség annak, hogy az interjúalany a válaszadáshoz a kérdező segítségét kéri, amire nincs mód]). Amennyiben a tesztelési módszer okoz feszültséget a válaszadó számára, a kérdező megerősítésképpen újra elmagyarázhatja neki, miért teszi fel a kérdéseket, de ha ez sem működik, szóba hozhatja a szünet vagy az interjú befejezésének lehetőségét is (Gray [2015]).

A kognitív interjúfelvétel lezárása

A kognitív interjúfelvétel hosszát illetően általános nézet, hogy legjobb, ha az nem tart egy óránál tovább. E tekintetben (is) fontos azonban a rugalmasság, hiszen például a kérdőívben való ugratások miatt egyeseknek kevesebb, másoknak viszont több kérdést kell megválaszolniuk (Willis [1999]).

Fontos időt hagyni a felvétel lezárására, különösen, ha az szenzitív vagy személyes témákat is érintett. Ekkor van még lehetőség arra, hogy a kérdező megválaszolja az interjúalany felvétellel kapcsolatos kérdéseit. Érdemes megadnia egy (telefonos/internetes) elérhetőséget is arra az esetre, ha távozását követően a válaszadónak további kérdései lennének. Jó gyakorlat egy, a kognitív interjúfelvételtől szóló információs szórólapot hagyni az interjúalanyánál, melyen nemcsak az szerepel, hogy miként kerülnek az általa megadott adatok/információk felhasználásra, de azoknak a szervezeteknek az elérhetősége is, amelyek tájékoztatást nyújthatnak számára az érintett szenzitív témák tekintetében (Gray [2015]).

Az információk rögzítése

A kognitív kérdőívtesztelés dokumentálásának, ezen belül is a kognitív interjúfelvétel rögzítésének követelményeivel kapcsolatban nem egységes a szakemberek álláspontja. Egyesek szerint a kognitív teszt céljától függően az információk rögzítésének többféle módja is elképzelhető. Adott esetben ugyanis akár a beszélgetés köz-

ben vagy az azt követően készített kutatói jegyzetekből is lehet dolgozni (Willis [1999]). Mások véleménye szerint azonban elengedhetetlen a kognitív kérdőívtesztelés teljes folyamatának átláthatósága és a reflexivitás (leírás az interjúkészítőkről, az adatgyűjtést befolyásoló tényezőkről, az elemzési döntésekről stb.) a kutatás eredményeinek alátámasztásához, így ők hang- vagy filmfelvételt javasolnak (Miller *et al.* [2014], Gray [2015]).

Mi a szigorúbb megközelítést (s ennek megfelelően az interjúk hanganyagon [esetleg filmen⁹] történő rögzítését) látjuk célszerűnek. Ennek oka egyrészt az, hogy a kutatónak a kognitív interjúfelvétel során így nem kell figyelmet fordítania a jegyzetkészítésre, másrészt pedig az, hogy az őszinte válaszadáshoz szükséges bizalmi légkör könnyebben teremthető meg „négy szemközti”, s ezáltal lehetővé válik, hogy utólag több kutató is véleményezze, mi következik az elhangzottakból a kérdés megfogalmazására vonatkozóan anélkül, hogy személyes jelenlétükkel zavarnák/zavarba hoznák a válaszadót.

Amennyiben az interjú hang- (vagy film-) felvétel készül, a kutató teljes figyelmét az interjúalany kommunikációjára és a tesztkérdések megfogalmazására fordíthatja. Javasolt ebben az esetben a jegyzetelést is elkerülni (Gray [2015]). Az interjú menetét befolyásoló eseményeket (például valaki benyit a helyiségbe) vagy a válaszadó metakommunikációját (például valamire rámutat, elmosolyodik) érdemes a kérdezőnek megfogalmaznia, így azok utólag, a hanganyag alapján is követhetők lesznek. Ezeknek a visszajelzéseknek illeszkedniük kell a kommunikáció menetéhez. (Például, ha valaki benyit a helyiségbe, és ez láthatóan megzavarja az interjúalanyt, a kutató a következő megjegyzést teheti: „Látom, zavaró volt, hogy benyitottak.” Majd, amennyiben szükséges, segítséget nyújthat számára, hogy ismét „felvegye a beszélgetés fonalát”.)

Az interjú során elhangzottak pontos rögzítésén túl az is hasznos, ha a kérdező utólag lejegyzi észrevételeit. Ezek vonatkozhatnak a válaszadóra (például az mennyire volt nyitott, változott-e látványosan az érzelmi állapota az interjú során, ha igen, mely kérdés(ek) esetén), a lezajlott beszélgetésre (mennyire sikerült követni az interjúalany kognitív folyamatait, hogyan működtek az előre tervezett kérdések) és a saját érzéseire, tapasztalataira is, amennyiben azok az adott téma szempontjából releváns információt hordoznak (reflexivitás). Tervezéskor célszerű figyelembe venni, hogy egy egyórás kognitív interjúfelvétel esetén az előkészítéssel és az utólagos dokumentációval együtt akár három órára is szüksége lehet a kutatónak (Willis [1999], Shafer–Lohse [é. n.]).

⁹ Amennyiben a válaszadó abba beleegyezik.

3. Összegzés

Tanulmányunkban a kognitív kérdőívtesztelési módszer, a kognitív interjúfelvétel szempontjait, technikáit vizsgáltuk.

Ennek során a kutatók rendszerint a kérdőíves kutatás célcsoportjának köréből kiválasztott, kisszámú válaszadóval vesznek fel félig strukturált mélyinterjúkat, melyek fókuszában a válaszadókban a kutatási kérdések megválaszolásakor lejátszódó kognitív folyamatok (megértés, információk előhívása, információk összegzése, megfelelő válaszkategória kiválasztása) állnak. Ezek mindegyike potenciális problémákat rejt magában, amelyek hatással lehetnek a kutatás eredményességére.

A kognitív interjúfelvétel két fő módszere a válaszadó önreflexiójára építő think aloud és a kutató által megfogalmazott tesztkérdéseken alapuló verbal probing módszer. A gyakorlatban az utóbbi az elterjedtebb, melynek alkalmazásakor egyidejű és utólagos tesztkérdésfeltevésre is lehetőség van. Az interjú során feltett kérdések lehetnek standardizáltak vagy az adott szituációnak megfelelően megfogalmazottak, de kutatási céltől függően a két kérdésfajta kombinálható is.

A kognitív folyamatok feltérképezése lehetőséget nyújt arra, hogy a kérdések nem értéséből vagy a nem megfelelő válaszokból eredő hibákat a kérdőív kérdéseinek átfogalmazásával a kutatók kiküszöböljék. A kérdőívvel kapcsolatos kognitív problémák feltárásán túl a kognitív interjúfelvételek által hasznos ismereteket szerezhetnek a vizsgált témáról és a kérdőívek nem kognitív természetű hiányosságairól (például a kérdések közötti hibás ugratásokról, a korábban figyelmen kívül hagyott logikai összefüggésekről) is. A módszernek azonban vannak korlátai is. A kognitív interjúk kvalitatív természetükből következően nem alkalmasak a feltárt problémák nagyságának és a kutatási eredményekre gyakorolt hatásának a felmérésére. Fókuszukban maguk a kérdések állnak, így segítségükkel a kutatók elsősorban azokról s nem a kérdőív egészéről, illetve egyéb jellemzőiről kaphatnak információkat. A kognitív folyamatokat csak olyan „mélységben” tudják feltérképezni, amennyire azokat a válaszadók le tudják követni, illetve ki tudják fejezni. A tesztek eredményeit torzíthatja, hogy a kognitív interjú felvételének körülményei eltérnek a kérdőíves felvételekre jellemzőktől. Ez azonban részben a kognitív tesztek körültekintő tervezésével és végrehajtásával, részben a kognitív interjút kiegészítő egyéb kérdőívtesztelési eljárások bevonásával orvosolhatók (ESCAP [2010], Collins [2015]).

Irodalom

D'ARDENNE, J. [2015a]: Planning a cognitive interviewing project. In: Collins, D. (ed.): *Cognitive Interviewing Practice*. Sage Publications. London. pp. 59–79. <https://doi.org/10.4135/9781473910102.n3>

- D'ARDENNE, J. [2015b]: Developing interview protocols. In: *Collins, D. (ed.): Cognitive Interviewing Practice*. Sage Publications. London. pp. 101–125. <https://doi.org/10.4135/9781473910102.n5>
- BLAKE, M. [2015]: Other pretesting methods. In: *Collins, D. (ed.): Cognitive Interviewing Practice*. Sage Publications. London. pp. 28–56. <https://doi.org/10.4135/9781473910102.n2>
- BREKHUS, W. [2007]: The Rutgers School: a Zerubavelian culturalist cognitive sociology. *European Journal of Social Theory*. Vol. 10. No. 3. pp. 448–464. <https://doi.org/10.1177/1368431007080705>
- CHEPP, V. – GRAY, C. [2014]: Foundations and new directions. In: *Miller, K. – Willson, S. – Chepp, V. – Padilla, J.-L. (eds.): Cognitive Interviewing Methodology*. John Wiley & Sons. Hoboken. pp. 7–14. <https://doi.org/10.1002/9781118838860>
- COLLINS, D. [2015]: Cognitive interviewing: origin, purpose and limitations. In: *Collins, D. (ed.): Cognitive Interviewing Practice*. Sage Publications. London. pp. 3–27. <https://doi.org/10.4135/9781473910102.n1>
- DRENNAN, J. [2003]: Cognitive interviewing: verbal data in the design and pretesting of questionnaires. *Journal of Advanced Nursing*. Vol. 42. No. 1. pp. 57–63. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2003.02579.x>
- ESCAP (ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR ASIA PACIFIC REGION) [2010]: *Guidelines for Cognitive and Pilot Testing of Questions for Use in Surveys*. ESCAP Project on Improving Disability Measurement and Statistics in the Asia Pacific Region. December. Statistics Division. <http://www.unescap.org/sites/default/files/Disability-question-testing-guidelines.pdf>
- GRAY, M. [2015] Conducting cognitive interviews. In: *Collins, D. (ed.): Cognitive Interviewing Practice*. Sage Publications. London. pp. 126–141. <https://doi.org/10.4135/9781473910102.n6>
- HARRISON, CH. H. [é. n.]: *Evaluating Survey Questions*. Ph.D. Program on Survey Research. Harvard University. Cambridge. https://psr.iq.harvard.edu/files/psr/files/CognitiveTesting_0.pdf
- JABINE, T. – STRAF, M. – TANUR, J. – TOURANGEAU, R. (eds.) [1984]: *Cognitive Aspects of Survey Methodology: Building a Bridge between Disciplines*. National Academy Press. Washington, D.C.
- MILLER, K. – WILLSON, S. – CHEPP, V. – PADILLA, J.-L. (eds.) [2014]: *Cognitive Interviewing Methodology*. John Wiley & Sons. Hoboken. <https://doi.org/10.1002/9781118838860>
- SHAFER, K. – LOHSE, B. [é. n.]: *How to Conduct a Cognitive Interview. A Nutrition Education Example*. http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usda/cog_interview.pdf
- SNIJKERS, G. [2004]: Cognitive laboratory experiences and beyond: some ideas for future research. In: *Prüfer, P. – Rexroth, M. – Fowler, F. J. Jr. (eds.): QUEST 2003: Proceedings of the 4th Conference on Questionnaire Evaluation Standards*. 21–23 October 2003. Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen. Mannheim. pp. 190–203.
- STEIN, L. M. – MEMON, A. [2006]: Testing the efficacy of the cognitive interview in a developing country. *Applied Cognitive Psychology*. Vol. 20. No. 5. pp. 597–605. <https://doi.org/10.1002/acp.1211>
- TOURANGEAU, R. [1984]: Cognitive science and survey methods: a cognitive perspective. In: *Jabine, T. – Straf, M. – Tanur, J. – Tourangeau, R. (eds.): Cognitive Aspects of Survey Design: Building a Bridge Between the Disciplines*. National Academic Press. Washington, D.C. pp. 73–100.

- WG (WASHINGTON GROUP OF DISABILITY STATISTICS) [2006]: *Cognitive Testing Interview Guide*. Draft. 2 October. http://www.washingtongroup-disability.com/wp-content/uploads/2016/02/appendix3_cognitive_test.pdf
- WILLIS, G. B. [1999]: *Cognitive Interviewing. A „How To” Guide*. “Reducing Survey Error through Research on the Cognitive and Decision Process in Surveys” short course presented at the Meeting of the American Statistical Association. 8–12 April. Baltimore. <http://www.chime.ucla.edu/publications/docs/cognitive%20interviewing%20guide.pdf>
- WILLIS, G. B. [2015]: *Analysis of the Cognitive Interview in Questionnaire Design*. Oxford University Press. Oxford.
- WILLSON, S. – MILLER, K. [2014]: Data collection. In: *Miller, K. – Willson, S. – Chepp, V. – Padilla, J.-L. (eds.): Cognitive Interviewing Methodology*. John Wiley & Sons. Hoboken. pp. 15–34. <https://doi.org/10.1002/9781118838860>

Summary

The cognitive tests that focus on better understanding of the question-response process provide a basis for exploring and reducing the sources of response error, thereby designing survey questions that fit better the research goals and, ultimately, improving the quality of survey data.

During cognitive tests, semi-structured in-depth interviews are usually conducted with respondents who were purposively selected from the target group of the survey to learn about mental processes (understanding the question, recalling and summarizing relevant information, formulating an answer/mapping an answer onto the provided response categories) respondents go through as they form answers to survey questions. In the study, the authors examine the current methodological approaches to the “core of cognitive tests”, the cognitive interviewing.